

1994, l'extinció col·lectiva d'un foc que va arrasar la Catalunya Central

Vint-i-cinc anys després d'un dels desastres naturals més colpidors del territori, els experts alerten que la tragèdia es podria tornar a repetir

El càmping de Serrateix, en flames | JM Berenguer

Una "bufetada de 45.000 hectàrees" que "ens va sobrepassar de mala manera". A Xavier Jovés no li costa gens reviure el gran incendi que va assolir les comarques del Bages i el Berguedà el juliol de 1994 (<https://www.naciodigital.cat/grans/temes/1280>), ara fa 25 anys. El record del malaurat episodi el té gravat a la memòria. I no l'oblidarà mai. Ell va ser una de les tantes i tantes persones que va combatre les flames al llarg dels cinc dies que va durar el foc.

Ho va fer com tècnic de protecció civil de l'Ajuntament de Manresa i com a membre de la unió d'ADF (Agrupació de Defensa Forestal) del Bages, un òrgan que va començar a gestar-se arran dels incendis del Pont de Vilomara i Rocafort i Castellbell i el Vilar (1985) però que no va acabar-se d'establir fins a començaments del 1987, després dels focs a Montserrat i Collbató (1986).

"Fins llavors les ADF actuàvem més aviat a nivell local, però vam creure convenient començar a treballar des d'un àmbit comarcal perquè els incendis no tenen fronteres territorials", explica Jovés, que actualment presideix el Secretariat de les Federacions d'Agrupacions de Defensa Forestal (SFADF). Aquella unió, continua, "va servir per coordinar-nos i organitzar-nos", una tasca que, vist amb la perspectiva dels anys, va ser determinant perquè els focs del 1994 no fossin encara més cruels: "estic segur que si haguéssim hagut d'enfrontar-nos a l'incendi amb la mateixa estructura local que teníem abans, la magnitud de la tragèdia hagués estat cent vegades

pitjor", assegura.

Xavier Jovés, president del Secretariat d'ADF de Catalunya. Foto: AFT

Com 64.285 camps de futbol

Era dilluns. A les dotze del migdia. Aquell 4 de juliol el Bages sobrepassava els 40 graus i rebia, cada cop amb més fermesa, ràfegues de 50 quilòmetres per hora de vent procedent del nord d'Àfrica, molt càlid i sec. La humitat no arribava al 10%. Feia tres dies que Calders -que en aquell moment pertanyia al Bages- havia estat víctima d'un incendi, i només un que als boscos de les Cingles de Bertí havia començat un foc que va arribar fins a Sant Miquel del Fai i va acabar cremant prop de 2.700 hectàrees. El panorama era desolador, però el pitjor encara havia d'arribar. Des de Sant Mateu de Bages, quan el sol ja picava amb força, els veïns van començar a veure una columna de fum provinent de Fonollosa, que se'ls acostava perillosament.

No van tenir temps de reaccionar que ja se'l van trobar al damunt. Aquelles flames (que en alguns casos van superar els 30 metres d'alçada) van escampar-se ràpidament i van anar, per una banda, cap al nord pel pendent de la Serra de Castelltallat, i per l'altra, cap a l'est, empesa pel vent de ponent. En el primer cas va propagar-se per Súria, Castelladral i Serrateix, on va unir-se amb el que havia començat pràcticament de manera simultània a Gargallà, al Berguedà. Les flames que van expandir-se cap a l'est van arrasar l'entorn de Callús, Castellnou de Bages, Balsareny i Navàs, fins que van col·lidir amb les de la comarca veïna.

El gran incendi, que va allargar-se fins al 8 de juliol, va cremar un 19,8% de la superfície total del Bages i el Berguedà (<https://www.naciodigital.cat/noticia/183326/dades/incendi/bages-bergueda/1994/mes/gran/dels/ultims/35/anys>). En la primera comarca va abrasar 15.000 hectàrees; en la segona, 29.900. Comparativament, és com si s'haguessin socarrat 64.286 camps de futbol, l'un darrere l'altre, sense descans, contundentment.

V?deo: https://www.youtube.com/watch?v=TCKNW_vuuck

VÍDEO INÈDIT de com van quedar els boscos entre Castellnou i Balsareny després de l'incendi. Autor: Josep Vilaseca

"El foc el vam apagar tots els ciutadans de la Catalunya Central"

"Catalunya va viure una gran implosió, amb incendis pertot arreu", recorda Josep Arola, que aleshores era cap de zona dels Bombers al Bages, Berguedà i Osona i responsable de l'Escola de Bombers de Catalunya. "En aquell moment, a més, no existia l'actual Regió d'Emergències Centre (a Manresa) i totes les actuacions es dirigien i es definien des de Bellaterra", lamenta, tot apuntant que "els cotxes de bombers que venien cap aquí a ajudar-nos es quedaven pel camí" perquè també s'havien declarat incendis a Collbató, Vacarisses, Olesa i Montserrat.

"Aquesta mania de centralitzar-ho tot és un gran equívoc, perquè ja hem vist que des que es va crear, l'any 2001, la Regió d'Emergències Centre al Parc de Bombers de Manresa, la Catalunya Central no ha viscut cap més incendi de gran magnitud, tret del que hi va haver a Cardona l'any 2005, que vam solucionar amb 24 hores", exposa.

Pel que fa al desastre del 1994, Arola confessa que "si bé ens trobàvem davant d'una colossal amenaça", també "és cert que el cos de Bombers era obsolet": "La mitjana d'edat del personal era alta i els vehicles de què disposàvem tenien més de 30 anys".

Davant d'aquell foc, que lluny d'amainar cada cop conqueria més terreny, des de Bombers van decidir obrir un Centre de Comandament Avançat (CCA) a Manresa amb presència de la societat, un determini que Arola defineix com a "curiós", ja que generalment, "quan es munta un CCA es demana a la ciutadania que no hi intervingui".

Bombers i voluntaris durant l'incendi al Bages de 1994 Foto: Llibre «Els Bombers a Manresa. 150 anys d'història»

Aquell episodi, però, trencava totes les normes: "En adonar-nos de la nostra impotència davant del foc enemic van convenir que no podríem mantenir una postura opaca amb la ciutadania i els representants polítics, i vam obrir l'acció a tothom". El que es va aconseguir amb aquest gest va ser que "els líders de cada municipi afectat defensessin les actuacions que fèiem, perquè ells eren testimonis de tot el que podíem i no podíem fer".

El que té clar Arola és que "el foc el vam apagar entre tots els ciutadans de la Catalunya Central", perquè "ningú volia veure que aquell paisatge que tots plegats havíem guardat a la retina desaparegués i es convertís en cendra". Tant ell com Jovés recorden amb dolçor com la població es va bolcar massivament per ajudar a extingir les flames. "Van arribar voluntaris de tot arreu, per ajudar amb el que fes falta", diu el president del SFADF; "els nostres despatxos estaven plens de persones que feien 4.000 racions de menjar cada dia gràcies a la generositat dels comerços de la comarca, que constantment ens duien, amb camions, menjar i begudes", afegeix Arola.

Tant l'un com l'altre asseguren que aquesta actitud ciutadana no l'han viscut "en cap altre moment" al llarg de la seva trajectòria. I és que en el transcurs dels cinc dies que va durar l'incendi es van mobilitzar més de 20.000 voluntaris, que s'han de sumar als més de 3.000 bombers i als prop de 1.400 agents d'altres cossos de seguretat que hi van actuar.

Responsables de l'incendi: Fecsa (ara Endesa) al Berguedà i una incògnita al Bages

Segons explica Guillem Castanyer en el seu treball de recerca *Els focs de 1994* (http://premisrecerca.uvic.cat/sites/default/files/webform/380397a1bc477381add22ee2d570f0de6bae5e2f_Els%20focs%20de%201994.pdf), des del mateix moment que va començar l'incendi al Berguedà (el dilluns 4 de juliol), "els veïns de Montmajor ja van apuntar la idea que les flames havien estat originades per unes espurnes produïdes per l'esclat d'un cable de baixa tensió de la línia elèctrica a Gargallà", construïda l'any 1966 per Fecsa. No va ser, però, fins al maig del 2007 que l'Audiència de Barcelona va considerar provat que el foc havia estat originat per una línia elèctrica en mal estat de Fecsa (ara Endesa), que va deixar anar guspines fruit d'un sobreescalfament dels conductors.

La sentència del judici, però, va absoldre l'únic imputat pel cas: el cap de manteniment de la zona de Fecsa, "a qui els afectats demanaven responsabilitats i l'imputaven un cas d'imprudència temerària pel qual sol·licitaven dos anys, quatre mesos i un dia de presó", recorda Castanyer en el seu treball. Aquest, però, no va ser acusat per la Fiscalia, per considerar que no podia tenir la responsabilitat de l'estat de les línies per ser només un empleat sense poder de decisió.

Més endavant, el novembre del 2011, va començar un altre judici contra l'empresa Endesa per la via civil. "El fet que al judici de 2007 es considerés provat que el foc hagués començat per una línia elèctrica va donar peu a l'obertura de la causa civil", diu Castanyer.

El cas acumulava deu procediments diferents de més cent afectats que s'havien presentat en diferents jutjats. No va ser fins aquest passat 10 d'abril (<https://www.naciodigital.cat/bergueda/noticia/16521/suprem/confirma/indemnitzacio/afectats/pels/focs/94>) que el Suprem va resoldre que Endesa hauria d'indemnitzar els afectats per l'incendi per una xifra que podria enfilarse fins als 70 milions d'euros.

Incendi de la vega de Serracanya, a Montmajor, el 1994. Foto: Arxiu FotoLuigi Berga

Pel que fa l'origen del foc al Bages, a hores d'ara encara és una incògnita. El que està clar és que les condicions meteorològiques van ajudar molt a què es propagués a la velocitat que ho va fer.

Podria tornar a passar

"Ara disposem de més recursos i som més personal, però això no vol dir que no es pugui tornar a repetir un incendi de les dimensions del de fa 25 anys", sentencien tant Jovés com Arola, que sustenten la màxima basant-se en dos factors concrets: el bosc i la simultaneïtat.

"El bosc està igual i pitjor que el 1994: Catalunya ha passat de tenir un 30% de boscos a tenir-ne un 70%", diu Jovés. Aquesta circumstància, que ve donada per l'abandonament de les terres de conreu, acaba transformant el paisatge en autèntiques extensions de pi, un dels combustibles preferits del foc. "A més, la fusta, actualment, no té cap valor, i com que no en gastem, ningú neteja el bosc, i això ho pagarem car", exposa.

L'altre element, la simultaneïtat, també hi juga un paper molt important: "si que comptem amb més efectius, però si de cop i volta s'originen deu focs, ens haurem de repartir, i això vol dir menys mans per cadascun", alerta Arola.

Especial incendis forestals, juliol 1994

Consulta FOTOS, VÍDEOS, DADES i NOTÍCIES dels grans incendis que van assotar la Catalunya Central

(<https://www.naciodigital.cat/grans/temes/1280/25/anys/dels/incendis/1994/catalunya/central>)